

Hvorfor er sproget så svært når det er så let?

Ken Ramshøj Christensen

Institut for Kommunikation og Kultur, Afd. for Engelsk

Aarhus Universitet

Viden om verden, viden om sprog

- Viden om verden fortæller os at (1) er OK, mens (2) og (3) er underlige.
- Vores viden om dansk grammatik fortæller os at alle er OK som sætninger.

Selvom Lars var nervøs, ville han gerne være med til at ...

(1) ... **klappe** kamelen.

(2) ... **spise** kamelen.

(3) ... **drikke** kamelen.

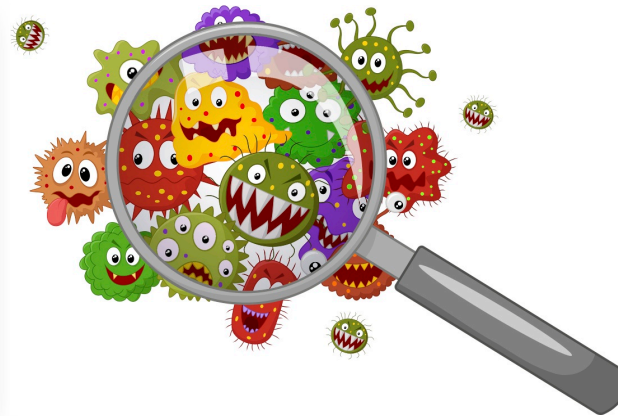
Viden om verden, viden om sprog

- Viden om dansk grammatik fortæller os at (5) er umulig (selvom det måske giver mening = (4)), mens (6) ikke er umulig (selvom det er vås):

(4) Manden boede i et stort dyrt hus.

(5) Hus et manden boede dyrt stort i.

(6) Gnokpokken monoffede i et tjokt mylt kinom.

Viden om verden, viden om sprog

- Grammatikken 'fortæller' os hvorfor (7) er OK, mens (8) er ugrammatisk (eller meget underlig):

(7) I har **ikke** betalt **en skid** for at høre mit foredrag.

(8) ?? I har betalt **en skid** for at høre mit foredrag.

- Og hvorfor a-b-c (næsten) betyder det samme i (9), men ikke i (10):

(9) a. De fandt en kat.

b. En kat blev fundet.

c. Det var en kat de fandt.

(10) a. De fandt **ikke en skid**.

b. ***En skid** blev **ikke** fundet.

c. *Det var **en skid** de **ikke** fandt.

Sproget er fuld af tvetydigheder

- Grammatikken fortæller os at der er to læsninger her:

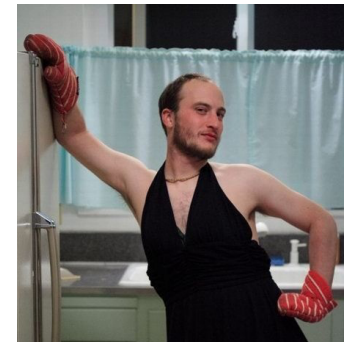
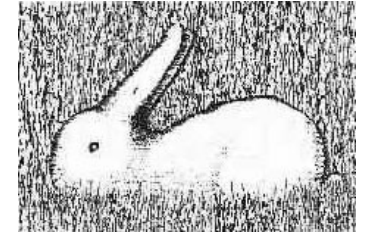
(11) Jeg kyssede engang en kvinde i en sort kjole.

(12) Hun slog manden med tasken.

(13) Hvorfor tror du at Lars ikke er inviteret med til fest?

a. Han er ikke inviteret fordi han plejer laver ballade.

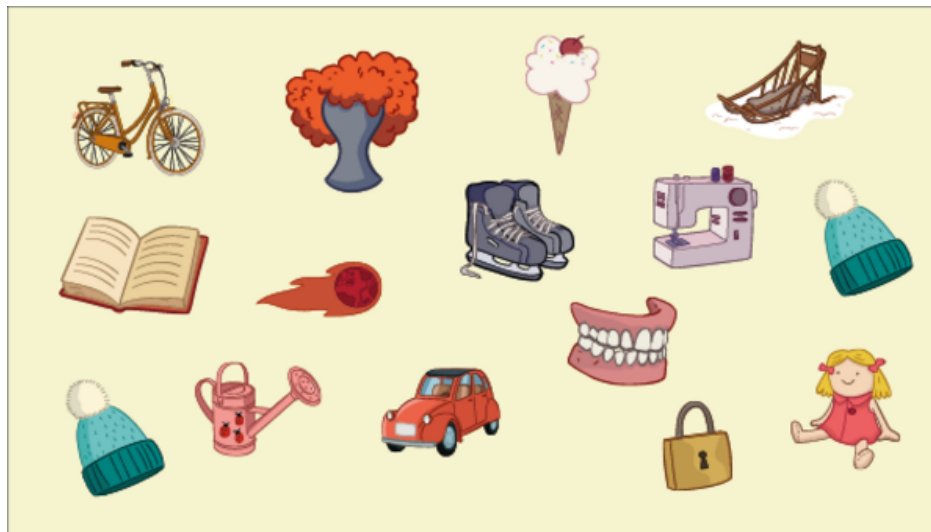
b. Det tror jeg fordi han ser så trist ud.

Grammatisk men uacceptabelt

- Når sætninger bliver for lange til at vores hukommelse kan følge med:

(14) Hvad synes du jeg skal sige hvis jeg ser ham den flotte fyr jeg mødte da jeg var på ferie i Skagen med min mor og min søster og hendes nye kæreste sidste år, og som jeg tror lige er startet i same klasse som min bedste veninde, som du vist nok mødte til den der fede indflytterfest hos min fætter Charlie i sidste uge?

Grammatisk men uacceptabelt

- Og når sætninger bliver for indviklede for vores hukommelse:

(15) Folk børn ældre henter, møder, bliver tit sure

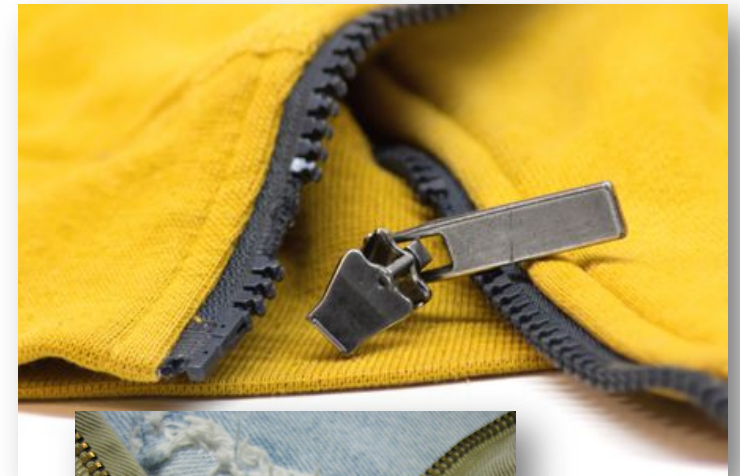
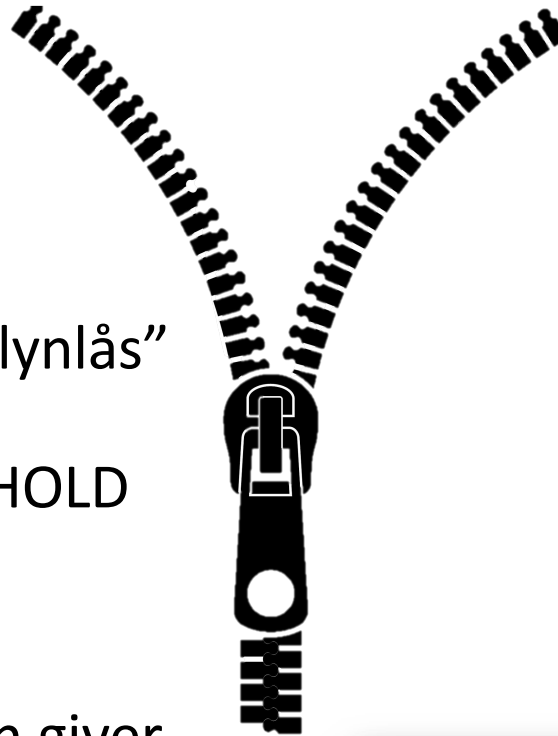

(16) Ældre henter børn der møder folk der tit bliver sure

”Lynlåsen”

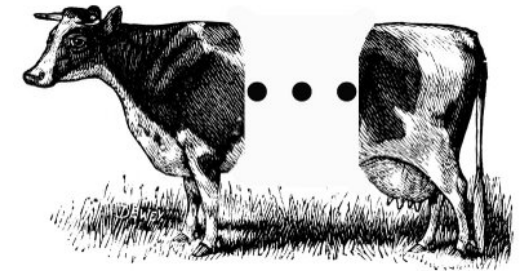
- Grammatikken er den “lynlås” der forbinder UDTRYK (lyden/skriften) og INDHOLD (betydning).
- Problemer med lynlåsen giver problemer med forståelsen.
 - Ugrammatisk (dvs. umuligt)
 - Grammatisk, men for kompliceret

Men sommetider...

Ellipse: Lyden af tavshed

- Vi kan udelade ord i stedet for at gentage dem – men kun hvis de kan genskabes ud fra konteksten:

(17) Sofie har aldrig smagt sushi, men jeg har ____.
(smagt sushi, *fået skæg, *en knallert)

(18) Bjarne købte en jakke, Peter ____ et par bukser.
(købte, *mangler)

(19) a. Flere folk har været i Paris end ____ i Køge.
([der] har været)

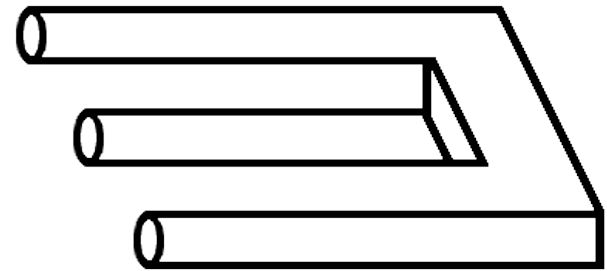
b. Flere folk har været i Paris end der har været i Køge.

c. Flere folk [end der har været i Køge] har været i Paris.

Illusion:

Når det rene vås lyder som meningsfuld tale

(20) Flere folk har været i Paris end jeg har.

- Det ligner ellipse, men er det bare ikke:

(21) a. Flere folk har været i Paris end jeg har ____.

(*været i Paris)

b. *Flere folk har været i Paris end jeg har været i Paris.

c. *Flere folk [end jeg har været i Paris] har været i Paris.

Mønstre

Ansigtet på Mars

Brølende peberfrugter

Sur kakaomælk

- (22) Hvor mange af hver dyreart tog Moses med på arken?
- (23) Er det OK hvis en mand gifter sig med sin enkes søster?
- (24) Hvis et fly styrter ned på grænsen mellem Danmark og Tyskland, hvor skal man så begrave de overlevende?

Nægtelser er svære

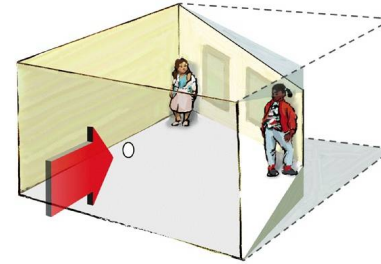
- For mange nægtelser i samme sætning gør det meget svært at forstå:

(25) Der var **ingen** der **ikke** troede at han **ikke** var uegnet som direktør.

(26) Alle troede at han var egnet som direktør.

“Overload”

- For mange negative ord i samme sætning kan skjule ”fejl” og føre til total misforståelse:

(27) Ingen hjerneskade er for ubetydelig til at blive ignoreret.

- a. Ingen hjerneskade er for ubetydelig til at blive behandlet.
- b. Alle hjerneskader kan ignoreres, ubetydelig eller ej.

- I konflikt med viden om verden: Vi behandler hjerneskader.
- Overtræder ”jo mere, jo mindre”.

(28) Ingen kage er **for** fedende **til** at blive spist.

(**Jo mere** fedende, **jo mindre** spiser vi den)

Kort sagt

- Sproget er en kompleks størrelse
- Det føles let fordi grammatikken ”har sit eget liv”: Den er ubevidst og kører hurtigt og automatisk.
 - Vi skal ikke tænke os om for at bruge det.
 - Vi planlægger ikke hvad vi skal sige, og hvordan vi skal sige det.
- Men det er også svært fordi grammatikken ”har sit eget liv”, og fordi den spiller sammen med hukommelse og opmærksomhed.
 - Grammatikken kan vildledes – og endda afspores.
 - Og vi er ofte ikke engang klar over det.